

Demokratiska vindar i verket?

– En studie över sambandet mellan en
vindkraftsprojekteringsprocess och synen på vindkraft

A study of the connection between a wind power project
and the attitude towards wind power

Frans Elf

Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Institutionen för stad och land
Uppsala 2020

Demokratiska vindar i verket?

- En studie över sambandet mellan en vindkraftsprojekteringsprocess och synen på vindkraft

A study of the connection between a wind power project and the attitude towards wind power

Frans Elf

Handledare: Linus Rosén, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Examinator: Ildikó Asztalos Morell, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0888

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2020

Omslagsbild: Grännabergets vindkraftspark. Fotograf: Frans Elf

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Vindkraft, tillit, kommunikation, institutionellt kapital, socialt kapital, demokratisk process.

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är undersöka relationen mellan hur inkluderande en vindkraftsprojektering upplevs och synen på vindkraft bland invånarna på ett lokalt plan. Analysen bygger på en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer i Skärstadalen som ligger strax nordöst om Jönköping. Skärstadalen har projekterats för vindkraft av projekteringsföretaget Kraftö. Till min hjälp har jag använt mig främst av de teoretiska begreppen tillit och i förlängningen socialt kapital för att undersöka hur synen på vindkraft kan förklaras. För att utveckla förståelsen för projekteringsprocessen har jag använt mig av teorier om institutionellt kapital.

I dagsläget är inget beslut fattat huruvida det kommer bli en vindkraftspark eller inte, trots det ser vi hur viktig frågan är för flera av de boende i närområdet. Personerna har olika åsikter som till stor del grundar sig i olika typer av tillit. När personerna i Skärstadalen sätter sin tillit till olika typer av expertsystem uppstår olika läger i vilka man litar på olika experter. Där båda parter anser sig ha rätt och den andra parten i sin tur fel.

Det finns också ett missnöje bland en del av invånarna med hur kommunikation sköts av projekteringsbolaget. Detta leder till en känsla av att projekteringsprocessen inte är inkluderande. Samtidigt råder det oenighet om hur inkluderande en process behöver vara. Markägare anser att det i dagsläget finns för många som har åsikter om vindkraftsparken. Däremot finns det personer i Skärstadalen som eftersträvar en än mer inkluderande projekteringsprocess.

Analysen visar att det finns tydliga samband mellan hur inkluderande projekteringsprocessen upplevs och hur invånarna ser på vindkraft på ett lokalt plan. Ett centralt argument som kommer ur analysen är att den bristande kommunikationen från projektörens sida har mynnat ut i en mer negativ syn på vindkraft hos de boende. Konsekvenserna blir att invånarna upplever vindkraftens begränsningar snarare än möjligheter.

Nyckelord: Vindkraft, tillit, kommunikation, institutionellt kapital, socialt kapital, demokratisk process.

Abstract

The purpose of this thesis is to explore the relation between (1) the perceived inclusiveness of wind power planning processes and (2) the attitude towards wind power on the local level. I have used a qualitative method with semi-structured interviews. The study takes place in Skärstadalen, northeast of Jönköping. To understand the attitude towards wind power I have used the theoretical concept of trust and social capital. To develop an understanding of planning processes I have used Wolsinks theorization of institutional capital.

The thesis explores different opinions from several residents in the area close to the planned wind power plant. Peoples opinion differ, and the analysis shows that their differences are in large part based on different forms of trust. The inhabitants of Skärstadalen put their trust in different kind of expert systems which also lead to thrust issues between the land owners and the inhabitants.

On a local level, there is also a dissatisfaction with the communication with the wind power company. This leads to perceptions of the planning process as excluding. At the same time there are disagreements concerning how inclusive a planning process should be. Some people want it to be less inclusive and some people want it to be more inclusive.

The analysis shows a strong relation between perceived inclusiveness and attitudes towards wind power on a local level. One of the main arguments of the thesis is that the lack of communication leads to more negative attitudes by the residents in Skärstadalen.

Key words: Wind power, trust, communication, institutional capital, social capital, democratic process.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Bakgrund	6
<i>Tidigare forskning</i>	6
<i>Svenskars inställning till vindkraft</i>	8
Analytiska begrepp	9
Metod	11
Analys	14
<i>Skärstadalen och projekteringsprocessen</i>	14
<i>Projekteringsprocessen – ett demokratiskt verktyg</i>	16
Den bristande dialogen	16
Demokratisk process.....	18
<i>Synen på vindkraft</i>	20
Vindkraftens möjligheter att gynna lokalsamhället	21
Vindkraftens påverkan på Skärstadalens natur- och friluftsliv	22
Vindkraftverkens ljus- och ljudpåverkan.....	25
Sammanfattning	27
Referenslista	29
<i>Litteratur</i>	29
<i>Annat material</i>	30
Bilaga 1	31
<i>Intervjuappendix</i>	31

Det är strålande sol och näst intill vindstilla när jag svänger av den större landsvägen in på en liten grusväg. Stora dammoln bildas bakom bilen på den för årstiden torra vägen. Jag kör förbi en liten gård utan att knappt lägga märke till den. Mina ögon letar febrilt efter något jag vet ska finnas någonstans lite längre fram. Efter ett tag får jag syn på mäktiga vita rotorblad som sakta roterar, ett vindkraftverk. Jag kommer på mig själv med att ifrågasätta hur bladen kan snurra trots att det inte blåser. När jag stannar bilen lite längre fram märker jag att det inte alls var så vindstilla som jag först trodde. Jag har kommit upp lite på höjden och förstår med mina begränsade förkunskaper om vindkraft att platsen är perfekt för vindkraftverk. Jag parkerar bilen vid en informationsskylt om vindkraftsparken. Informationsskylten berättar att parken innehåller totalt 13 verk. Det gör vindkraftsparken ungefär lika stor som den som planeras i Skärstadalen. Verken har en höjd på 100 meter vilket i sin tur gör mig lite besviken, jag hade gärna sett lite högre verk. Jag börjar sakteligen promenera mot det närmsta vindkraftverket.

Observation från första dagen i fält

Inledning

I tider där den globala uppvärmningen ses som ett av våra verkligt stora problem är jakten på förnybar energi en ständigt viktig fråga. Jakten blir allt mer påtaglig i och med regeringens mål att elproduktionen ska vara 100 procent förnybar år 2040 (Regeringskansliet 2018). Idag består den största delen av den svenska energiförsörjningen av vattenkraft och kärnkraft. Motståndet mot kärnkraft har ända sedan Tjernobylyckan varit stort, även om det på senare år har minskat i takt med vetenskapen om den fossila energins bristande hållbarhet. Kärnkraftsfrågan har på senare år aktualiserats genom debatten om nedläggningen av kärnkraftsreaktorerna Ringhals 1 och Ringhals 2. En av de förnybara energikällorna som är tänkt att ersätta kärnkraften är vindkraften. Redan idag står den för uppemot 15 procent av den el vi använder. Tack vare sänkta produktions- och driftskostnader tillsammans med stödsystem för elcertifikaten förväntas vindkraftens betydelse öka markant under de kommande åren (Energiföretagen 2020). Svensk vindenergi (2017) estimerar att antalet verk kommer att öka från cirka 4000 till cirka 4500 under 2020.

Allt eftersom fler vindkraftsparker anläggs, planeras flera av parkerna allt närmare bebodda områden. Detta sker dock inte helt oproblematiskt, utbyggnaden av vindkraft medför en stor påverkan på de närliggande områdena. Vindkraftverken kan uppfattas som stora och bullriga och förstöra en annars vacker landskapsbild. Samtidigt kan de ses som en symbol för innovation och ren energi (SN 2016). Åsikterna är många och skiljer sig åt, vilket gör hela etableringen av nya vindkraftverk till en högst komplicerad process. En process där även projektörerna spelar en viktig roll i att göra processen inkluderande.

Jag har i den här uppsatsen valt att studera ett område strax norr om Jönköping på Vätterns östra sida. Där finns det planer från företaget Kraftö att anlägga en vindkraftspark. Tillståndet för parken finns redan där, men ännu har inget slutgiltigt beslut fattats huruvida det kommer bli en vindkraftspark eller inte. Längre fram kommer jag berätta mer om processen och området vindkraftverken planeras i.

Syftet med min uppsats är att undersöka sambandet/relationen mellan (1) hur inkluderande/demokratisk projekteringsprocessen upplevs och (2) synen/attityden på/till vindkraft på ett lokalt plan.

Med utgång i två huvudfrågor försöker jag att svara på detta:

1. Hur ser de boende samt de människor som vistas i området på kommunikationen mellan projektörerna och invånarna?
2. Hur betraktar invånarna i Skärstadalen en eventuell vindkraftsutbyggnad i form av möjligheter och begränsningar?

Genom att först undersöka hur kommunikationen uppfattats och sedan kartlägga synen på vindkraft i form av möjligheter och begränsningar kan vi studera relationen mellan hur inkluderande projekteringsprocessen upplevs och synen på vindkraft på ett lokalt plan.

Eftersom Sverige ska ställa om till en fossilfri elproduktion kommer det att behövas fler vindkraftsparker. Vindkraftsparkerna kommer att vara belägna någonstans i landet. Högst troligt kommer det finnas personer på dessa platser som motsätter sig en vindkraftspark. Högst troligt kommer det även finnas starka åsikter kring synen på vindkraft. För att undersöka möjliga konfliktytor i framtida projekteringsprocesser är det viktigt att undersöka sambandet mellan hur inkluderande en vindkraftsprojektering upplevs och hur synen på vindkraft faktiskt är.

Uppsatsen är strukturerad som följer: Först ges en bakgrund till tidigare forskning och hur inställningen till vindkraft ser ut. Detta följs av ett avsnitt där de analytiska begreppen presenteras samt ett metodavsnitt. Detta avsnitt följs av en resultat/analysdel där jag först presenterar Skärstadalen och projekteringsprocessen. Därefter visas hur kommunikation mellan projektör och invånare upplevs. Med bakgrund i hur kommunikationen ser ut presenteras sedan hur synen på vindkraft är i form av möjligheter och begränsningar.

Bakgrund

Tidigare forskning

För att sätta den här texten i ett sammanhang försöker jag presentera vad tidigare forskning inom området säger. Vindkraften är som forskningsområde populär för forskare från olika discipliner. Det finns forskare som intresserar sig för miljöaspekten, landskapsarkitekter som intresserar sig för landskapsbilden och sociologer med intresset om hur vindkraften påverkar samspelet mellan människor. Däremot är inte forskning om människans roll vid en projektering lika vanlig. För att förstå den rollen behöver vi förstå själva etableringsprocessen av en vindkraftspark.

För att förenkla etableringsprocesserna har Naturvårdsverket kommit med en rapport där de studerar lokala förankringsprocesser. Den gäller visserligen vattenbaserad vindkraft men delar går att applicera även på landbaserad vindkraft. I rapporten betonar författarna bland annat vikten av en klar och tydlig kommunikation från projektör gentemot lokalsamhället under hela processen (Mels *et al.* 2010). Redan i ett tidigt skede bör projektören försöka förklara att man arbetar tillsammans med lokalsamhället istället för mot lokalsamhället. Det innebär att allas åsikter är viktiga. En inbjudan till samrådsmöten ska ske i god tid för en möjlighet att inkludera alla

intresserade. Projektören ska inte bara visa sina initiala planer utan även vara beredd att anpassa planerna efter den kunskap som införskaffas via dialogen med lokalsamhället. Dessa åtgärder är till för att vindkraftsprojekteringsprocessen ska ske så smidigt som möjligt (ibid.). Liljenfeldt (2015) stödjer detta och menar att en utveckling av en gemensam plan baserad på lokala politiska diskussioner och offentliga möten med allmänheten faktiskt kan förkorta etableringsprocessen. Detta samtidigt som legitimiteten för processen ökar.

Hur de socioekonomiska förutsättningarna påverkas vid nya vindkraftsetableringar är ett annat intressant ämne. Detta behandlar Persson och Fernqvist (2016) i en rapport där de menar att det i nuläget saknas en bra modell för att redogöra för den socioekonomiska konsekvensbeskrivningen. En sådan modell skulle kunna fungera som ett verktyg för att förenkla vindkraftsetableringen. Samtidigt påpekar de att eftersom vindkraften är relativt ny saknas det kunskap om hur påverkan ser ut över tid. Konsekvensen av att det saknas modeller blir således att åsikter kring vindkraften allt för ofta baseras på känsla istället för fakta (ibid.).

En del av synen på vindkraft innefattar hur naturlivet påverkas. Ahlén (2010) har studerat hur vindkraften påverkar naturen och framförallt fåglar. Han menar att det idag tas alldeles för lite hänsyn till fågellivet när man bestämmer placering av vindkraftverk. Vidare anser han att kompetensen hos handläggare och beslutsfattare behöver förbättras för bättre kunna bedöma ansökningarna gällande vindkraft.

Att vara positiv till någonting generellt, exempelvis vindkraft, samtidigt som man inte vill att det ska byggas i ens egna närområde är inte ovanligt. Ett uttryck som används för att beskriva detta fenomen är NIMBY. NIMBY står för Not In My Backyard och har använts för att förklara människors motstånd mot långt fler saker än vindkraft. Begreppet är dock vida omdiskuterat, framförallt inom vindkraftsprojekteringsprocessen. Wolsink (2000) menar att det saknas stöd för att det är just NIMBYism som ligger bakom människors motstånd mot vindkraftsprojekt. Genom kvantitativa studier visar han att människors negativa attityd gentemot en vindkraftsetablering endast till en mycket liten del kan förklaras av NIMBYism.

NIMBY är ändå ett begrepp vindkraftsprojektörer använder för förklara svårigheten med acceptans för vindkraft lokalt vilket kan vara direkt fel, eftersom problemet egentligen inte är den lokala acceptansen för vindkraft utan mer av ett institutionellt problem (Wolsink 2000). Det är inte lokalbefolkningen som är vindprojektörens största problem utan de institutioner som reglerar projekteringarna. Han menar att institutionerna har förmågan att legitimera projekteringar. Konsekvenserna blir att lokalbefolkningen då accepterar projekteringen. Wolsink (2000) använder det

institutionella kapitalet som begrepp, vilket han menar är nyckeln för lyckade projekteringsprocesser. Det institutionella kapitalet återkommer jag till mer om i avsnittet om analytiska begrepp.

Denna tidigare forskning visar att det finns olika ingångar till hur en vindkraftsprojektering angrips. Att förstå vindkraftsprojekterings svårigheter är relevant för att undersöka relationen mellan projekteringsprocessen och synen på vindkraft.

Svenskars inställning till vindkraft

Detta avsnitt ger en förståelse för hur attityder till vindkraft ser ut på det nationella planet, vilket kan ge en djupare insikt för min undersökning. Mot bakgrund av attityden på ett nationellt plan blir attityden på ett lokalt plan mer begriplig. SOM-institutet¹ genomför varje år undersökningar där de ställer frågor kring samhälle, opinion och media. En del av dessa frågor är relaterade till energiförsörjningen och det är dessa frågor avsnittet bygger på.

Hedberg (2019) visar i sin rapport baserad på SOM-undersökningar att stödet för vindkraft i Sverige är starkt. Faktum är att det är den energikälla efter solkraft som den svenska befolkningen är mest positiv till. År 2018 var 64 procent positiva till en utbyggnad av den befintliga vindkraften. Endast sju procent vill satsa mindre än idag eller ge upp vindkraften helt. Från samma SOM-undersökning visar Hedberg och Holmberg (2019) att andelen positiva till utbyggnad av vindkraft är större bland de boende i någon av de tre storstäderna än bland de boende på landsbygden.

Över tid har stödet dock inte alltid varit fördelat så. Går vi tillbaka tio till femton år i tiden var stödet att satsa mer på vindkraft större bland de boende på landsbygden än bland de boende i någon av de tre storstäderna. Det är runt 2008 som vi ser att andelen positiva till en utbyggnad började sjunka. Det gäller för såväl de boende på landsbygden som de från de tre storstäderna. Andelen positiva från de tre storstäderna ökade dock efter några år igen, medan andelen positiva på landsbygden fortsatte sjunka (Hedberg & Holmberg 2019). Något som kan förklara att stödet minskar under denna period är att vi vid samma tidpunkt ser en kraftig utbyggnad av vindkraftverk i Sverige (Energimyndigheten 2020). Eftersom vindkraftverken främst anläggs på landsbygden är det de boende på landsbygden som påverkas mest. Att stödet där minskar under de senaste åren förklarar Hedberg med att ”mycket vill inte

¹ SOM-institutet är en opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs Universitet. Där arbetar man inom olika forskningsområden för att undersöka opinioner och samhällsutveckling (SOM-institutet 2010).

ha mer”. Finns det redan vindkraftverk i ens närområde kan de boende känna en mättnad på vindkraft, de känner inget behov av mer. Dock ska tilläggas att stödet för en utökad vindkraft fortfarande är stort över hela landet (Hedberg 2019).

Även om stödet för vindkraft är starkt på ett nationellt plan behöver det inte vara det på ett lokalt plan. Hedberg (2019) har undersökt om åsikterna skiljer sig från det nationella snittet i de områden där vindkraft redan finns eller är under konstruktion. Undersökningarna visar att stödet för vindkraft är något mindre i vindkraftstäta kommunerna jämfört med snittet. Någon större skillnad är det dock inte och stödet är fortfarande stort i dessa kommuner.

För att visa hur viktigt syftet med att undersöka projekteringsprocessen i relation till synen på vindkraft kan vi titta på studier gjorda i Spanien. Studierna där visar andra siffror, där är stödet för vindkraft starkare från människor boende i närheten av vindkraftverk (Wizelius 2015). Något som kan förklaras av hur ägandesituationen ser ut i Spanien. I Spanien äger lokala bygdeföreningar en stor del av vindkraftverken. Undersökningar från Spanien visar också att acceptansen för vindkraft ökar under projekteringsgången (ibid.). Den nationella attityden till vindkraft innebär dock inte att attityden lokalt ser likadan ut.

Mot bakgrund av svenskars generella syn på vindkraft kan vi sluta oss till att stödet för vindkraft i Sverige är stort, även i de områden där vindkraftsparker är mer förekommande. Detta är relevant att undersöka då det visar en mer generell syn på vindkraften.

Analytiska begrepp

För att öka förståelsen för det material jag samlade in under fältarbetet använder jag mig av främst tre teoretiska begrepp: tillit, socialt kapital och institutionellt kapital. Dessa begrepp hjälper mig att se samband i mitt material samt möjliggör en viss generalisering (Teorell & Svensson 2007).

Det första begreppet jag använder mig av är *tillit*. Tillit är ett begrepp som är vanligt förekommande i det alldagliga språket och kan därför ha flera betydelser. Giddens (1996) definierar begreppet som förtroende för en person eller ett systems pålitlighet, givet personens eller systemets tidigare händelser. Tilliten kan vara till symboliska medel eller expertsystem, men tilliten kan också vara mellanmännisklig. Tilliten till ett system bygger på ett förtroende till systemets expertkunskaper, medan den mellanmänniskliga tilliten bygger på förtroende till personen, om hon är hederlig eller ej. Det är tilliten till system som erbjuder en trygghet i det vardagliga livet. Det är den tilliten som gör att vi vågar sätta oss i ett tåg, spara våra pengar i en bank eller

förlitar oss på tillgången till sjukvård om vi skulle bli sjuka (ibid.). I min undersökning kommer begreppet tillit vara centralt. Det kommer att användas som verktyg för att besvara båda huvudfrågeställningar. I projekteringsprocessen kan vi se hur tilliten till olika aktörer påverkar synen på dessa aktörer, men även avsaknaden av tillit som uppstår vid en bristande dialog.

Den mellanmännsliga tilliten är i sin tur grundstenen för det vi brukar kalla *socialt kapital*. Socialt kapital kan tolkas på flera sätt. Nationalencyklopedin skriver det som ett begrepp för de egenskaper som tillkommer vid sociala relationer, och som i sin tur leder till att samverkan mellan människor grundar sig i tillit (NE 2020). Följderna av detta blir att det sociala kapitalet hjälper människor till samarbeten med andra människor i god tro att de skulle göra detsamma (Rothstein 2003).

Som vi märker hör tillit och socialt kapital samman. En forskare som studerat det sociala kapitalet och hur viktigt det är för fungerande samhällen är Putnam (2000). Han menar att ett nätverk av flera sociala interaktioner, där tilliten är hög, har ett högt socialt kapital (Putnam 2000). Ett av hans mer kända exempel är när han tittar på utvecklingen i Norditalien och Syditalien. Där kom han fram till att regionerna i Syditalien hade större problem att skapa välfungerande demokrati än regionerna i Norditalien. Anledningen till detta var att regionerna i norr hade ett högre socialt kapital än de i söder. Han menar att anledningen till detta var i vilken utsträckning invånarna deltog i olika organisationer. Regionerna i Norditalien visade därefter upp en starkare demokrati med starkare politiska institutioner (Putnam *et al.* 1994).

Rothstein (2003) har kritiserat Putnams teori, framförallt hur det sociala kapitalet kommer till och vad det har för betydelse. Rothstein menar att tilliten och i sin tur det sociala kapitalet byggs upp av politiska mekanismer och samtidigt att personers deltagande i organisationer inte är av samma betydelse (ibid.). I denna undersökning kommer det sociala kapitalet framförallt belysa hur en del av invånarna arbetar mot en projektering. Det sociala kapitalet möjliggör det motstånd som vindkraftsprojektörerna stöter på.

Om det sociala kapitalet kan förklara den sociala samverkan, kan det i samverkan med andra kapital bilda det *institutionella kapitalet*. Det institutionella kapitalet hjälper att förklara hur inkluderande en process kan upplevas genom att visa vad som gör en projekteringsprocess legitim.

Det institutionella kapitalet utgörs av tre kapital. Det delas in i följande delar: resurser baserade på relationer, kunskapsbaserade resurser samt mobiliseringskapacitet. Resurserna baserade på relationer representerar det sociala kapitalet. De kunskapsbaserade resurserna representerar det intellektuella kapitalet.

Mobiliseringskapaciteten representerar det politiska kapitalet (Hajer *et al.* 2003). Förenklat innehåller det institutionella kapitalet de viktigaste faktorerna för att kunna genomföra en projekteringsprocess (Wolsink 2000). Är det institutionella kapitalet högt ökar även den lokala acceptansen.

Sammanfattningsvis fungerar *tillit*, *socialt kapital* och *institutionellt kapital* som verktyg för att förklara olika delar av sambandet mellan en projektering och synen på vindkraft. Tillit använder jag delvis för att undersöka hur kommunikation mellan invånare fungerar, och delvis för att förklara vad som kan orsaka attityden till vindkraft. Det sociala kapitalet och det institutionella kapitalet förklarar vad som gör en process demokratisk, och framförallt förklarar de varför motståndet mot en projektering fungerat.

Metod

Jag genomförde studien genom att använda mig av främst en kvalitativ metod för att tillskansa mig materialet. Materialet till uppsatsen har i första hand tillkommit från intervjuer gjorda i området kring Skärstadalen, men också från observationer, debattartiklar i lokaltidningar, och en facebookgrupp för människor boende i Skärstadalen. Utöver detta har jag kompletterat med befintligt material från tidigare forskning och rapporter.

Totalt har jag genomfört fem intervjuer. Två av intervjuerna gjorde jag på plats, medan de andra tre gjordes över telefon. Min avsikt var att göra alla intervjuer i direktkontakt med människorna men med anledning av läget i landet med en pågående viruspandemi har det inte varit möjligt (Folkhälsomyndigheten 2020). Intervjuerna har varit semistrukturerade, vilket innebär att personerna jag pratat med har talat tämligen fritt utifrån några ämnen jag var intresserad av (Kvale *et al.* 2009). Eftersom relationen till den eventuella vindkraften har skiljt sig mellan personerna har jag inte använt mig av samma ämnen för varje intervju, utan anpassat mig efter personen jag intervjuat. Intervjuerna spelades in via en mobiltelefon eller en dator för att sedan transkriberas. Efter att jag lyssnat igenom den inspelade intervjun sammanfattade jag vad den innehöll.

För att skapa ett så brett underlag som möjligt har jag intervjuat personer från olika läger i vindkraftsfrågan. En av de intervjuade var en av markägarna på vars mark vindkraftverken planeras. En annan av de intervjuade var en av förgrundsfigurerna i gruppen av personer som arbetar mot en vindkraftsprojektering. De resterande tre personerna var boende i området som på ett eller annat sätt berörs av en eventuell projektering (se appendix för lista över intervjupersoner). Av de intervjuade fanns fyra män och en kvinna. Att jag intervjuade fler män än kvinnor skulle kunna påverka

materialet, samtidigt har jag istället en variation i ålder och hur nära den eventuella vindkraftsparken personerna bor.

De semistrukturerade intervjuerna gav mig en inblick i hur informanter upplevde den eventuella vindkraftsprojekteringen. Att inte använda sig av färdiga intervjufrågor gjorde det enklare att stanna kvar vid ämnen som var intressanta (Kvale *et al.* 2009). De intervjuer jag genomförde hade en varierande längd, mellan 30 och 80 minuter. För ett bredare underlag hade fler intervjuer varit ett alternativ. För att inte skapa spänningar mellan människor lokalt i en redan infekterad konflikt valde jag att anonymisera alla jag intervjuade.

För att få skapa en trovärdig undersökning menar Teorell och Svensson (2007) att både en kvalitativ och kvantitativ ansats ska användas. I detta fallet hade det kunnat innebära en enkätundersökning för att få en bild av hur attityden var bland lokalbefolkningen i stort. Eftersom tiden inte räckte till använde jag mig istället av befintliga undersökningar som visade hur attityden ser ut nationellt.

Jag har även rört mig i området där vindkraftsverken planeras och gjort mindre systematiska observationer. Observationer kan bidra med information om sådant som intervjupersonerna uppfattar som självklart och därför inte berättar (Teorell & Svensson 2007). Vid en av intervjuerna promenerade vi tillsammans i naturen och jag fick det visat för mig exakt var vindkraftsverken planeras. I den intervjun fick jag en tydligare bild av hur vindkraftsverken kan påverka människan och så här i efterhand skulle jag gärna gjort fler intervjuer ute i fält. En mer tydlig observation genomförde jag i vindkraftsparken utanför Gränna ungefär tre mil norr om Skärstadalen. Den observationen gav mig en större förståelse för hur en vindkraftspark faktiskt ser ut, även om den inte är kopplad till den platsen jag undersöker.

Utöver intervjuer och observationer har jag anskaffat mig grundläggande fakta om vindkraft, jag har läst debattartiklar från lokaltidningen, småpratad med människor jag stött på i området samt följt en lokal facebookgrupp för att komplettera min empiri. Gruppen består av medlemmar som bor i området idag, bott i området tidigare, eller av annan anledning har anknytning till området. Från gruppen har intresset för vindkraftsparken varit stort och argumenten såväl för som emot många. Den har varit extra behjälpligt i tider då det varit lite svårt att kunna boka in intervjuer. Gruppen är öppen för alla att läsa, för att vara konsekvent valde jag att anonymisera inläggen eftersom intervjupersonerna anonymiserades. Därför har inga citat från gruppen använts som kan upplevas som känsliga för personen ifråga.

Facebookgruppen bidrog till att skapa mig en bild över vanliga argument som används. Att de flesta personerna jag pratade med hade starka åsikter i frågan är

något som kan ha påverkat tillförlitligheten. Samtidigt har jag skrivit en uppsats på kandidatnivå, sannolikheten att informanterna har en dold agenda för att påverka några beslutsfattare är inte särskilt hög.

Efter att materialet hade sammanställts tematiserade jag efter mina två huvudfrågor. Till en början presenterade jag det insamlade materialet i resultatform. Med hjälp av mina analytiska begrepp vävde jag sedan in analysen i resultatet. Begreppen hjälpte mig även att lyfta fram aspekter av materialet och sätta hela studien i ett större sammanhang (Teorell & Svensson 2007).

Figur 1. Karta över Skärstadalen med den tilltänkta vindkraftsparken inringad i rött. 1: 50 000. Karta från ©Lantmäteriet (2020).

Analys

Skärstadalen och projekteringsprocessen

I det här avsnittet kommer en beskrivning utav platsen där vindkraftsparken planeras. För att styrka beskrivningen används stundtals informanternas egna ord. Jag går även kortfattat igenom projekteringsprocessen och var i processen man befinner sig idag. Avsnittet fungerar som en bakgrund till analysen mot vilken vi kan förstå resultatet senare i uppsatsen.

Det område jag väljer att undersöka ligger strax norr om Jönköping och benämns i folkmun för Skärstadalen. Definitionen för vad som exakt tillhör Skärstadalen är lite oklar men den kretsar kring två lite mindre samhällen, Kaxholmen och Skärstad. Samhällena utgör en majoritet av de boende i området, men nästan lika många bor på landsbygden runt omkring. Det finns ett välmående näringsliv, exempel på detta är de två större äppelodlarna i området, *Rudenstams bär & frukt* samt *Vista kulle fruktodling*. Det är dock inte bara inom fruktodling näringslivet i området kretsar. Det finns vanliga jordbrukare, men framförallt är området rikt på entreprenörer,

exempelvis flera mindre hantverksföretag. Det är ett bra område för hantverkarna i och med den ständiga nybyggnationen i området. Tillströmningen av människor har under de senaste decennierna ökat, under de senaste tre åren har antalet nettoinflyttningar varit positiv (Jönköpings kommun 2020). Det relativt korta pendlingsavståndet in till Jönköping har gjort området populärt för framförallt barnfamiljer som vill slippa stadens hets, och istället låta den framtida familjen växa upp i ett mer lugnt och naturskönt område.

På kullarna sydväst om Skärstadalen fick bolaget Kraftö Vind tillstånd att uppföra fjorton stycken vindkraftverk år 2014. På kartan ovan är detta område markerat i rött. Kraftö vind är ett bolag som tillsammans med sina partners utvecklar vindkraftsparker fram till driftsättning (Kraftö Vind 2019). Av olika anledningar inleddes aldrig någon projektering när tillståndet gavs. Den främsta anledningen är enligt en av markägarna att de verk som planerades då inte var tillräckligt effektiva och att en vindkraftspark inte skulle bli lönsam. Under de senaste åren har den tekniska utvecklingen gått kraftigt framåt med större rotorblad och högre vindkraftverk (Energimyndigheten 2019). Följden blir att bolaget i början av år 2019 vill ändra det befintliga tillståndet. Där önskar de minska antalet verk, men att verken i sin tur skulle vara högre, 220 meter istället för tidigare bestämda 180 meter (Kraftö Vind 2019). Detta nya tillstånd blir i sin tur beviljat av länsstyrelsen trots ett stort missnöje bland flera av de boende i området.

Det är under denna tiden flera av de boende i området går tillsammans för att motsätta sig en projektering. De bildar en grupp för att motsätta sig en vindkraftsprojektering i området. Gruppen delar ut flygblad till allmänheten och anordnar i början av 2020 ett informationsmöte i den lokala pingstkyrkan i Kaxholmen. Mötet blir en succé för de ansvariga och lokalen är fullsatt. Under mötet informeras deltagarna om hur vindkraftsprojekteringen kommer att gå till och vad den kan få för konsekvenser. Politiker från några partier deltar också i mötet, men ingen representant från Kraftö. Vid tiden för informationsmötet skapar man också en namninsamling för att förhindra en projektering. Efter dryga 1000 underskrifter lämnas namninsamlingen till de ansvariga på kommunen. Detta sker i februari 2020 och under en omröstning i kommunfullmäktige lägger en majoritet av partierna in ett veto mot det nya tillståndet (SVT 2020).

För att svara på hur demokratisk projekteringsprocessen är behöver vi förstå vad ett kommunalt veto är. Finns det en majoritet bland kommunfullmäktigeledamöterna som motsäger sig en projektering finns möjlighet att lägga in ett kommunalt veto, vilket är en kommuns rätt att vägra ett befintligt tillstånd till en verksamhet (NE 2020). Inom vindkraftsprojekteringen är det kommunala vetot omdiskuterat. För att förenkla en energiomställning har det länge funnits ett starkt stöd från såväl

myndigheter som regering för att avskaffa det kommunala vetot gällande vindkraft (Svensk vindenergi 2017). Naturvårdsverket har tillsammans med Energimyndigheten lagt fram en rapport där de utreder möjligheterna. Den rapporten bedömer att de demokratiska aspekterna av ett kommunalt veto inte försvinner, eftersom berörda parter (lokalinvånarna) får komma till tals under processen där tillstånd ges för vindkraft (Naturvårdsverket 2017). Än så länge är dock det kommunala vetot kvar, därför behöver vindkraftsbolag, boende och kommuner förhålla sig därefter.

Samtidigt som förslaget om ett tillstånd för de nya högre verken röstades ner, röstade en majoritet av partierna i kommunfullmäktige ja till förlängning av det tidigare tillståndet för verken på 180 meter. I nuläget är således planerna på de högre verken skrotade men planerna på de mindre verken finns kvar.

Projekteringsprocessen – ett demokratiskt verktyg

I det här avsnittet diskuteras hur synen på projekteringsprocessen har sett ut. Inledningsvis presenteras invånarnas syn på kommunikationen under processen. Därefter diskuteras huruvida processen upplevs som demokratisk samt vad som i så fall gör den demokratisk.

Den bristande dialogen

För att undersöka hur inkluderande projekteringsprocessen för vindkraft i Skärstadalen är i relationen till attityden gentemot vindkraft behöver vi förstå hur kommunikationen mellan de olika parterna ser ut.

När jag pratade med en av de personer (intervju 2) som var drivande i motståndet till vindkraften i Skärstadalen berättade han att det viktigaste för honom var att beslutet om vindkraftens vara eller icke vara ska ske demokratiskt. Så länge alla som vill får göra sin röst hörd och att besluten fattas därefter accepterar han besluten. I nuläget tycker han dock inte att alla har fått möjlighet till att få sina röster hörda. Framförallt har kommunikationen från Kraftö och lokalpolitiker inte varit vad han hoppades på. Samtidigt finns det en förståelse för hur Kraftö arbetar och att de i grund och botten driver projektet för att göra en ekonomisk vinst. Tidigt under processen har Kraftö varit tydliga med att de vill att processen ska gå så snabbt och enkelt som möjligt. De är här för att anlägga en vindkraftspark, som de senare kommer att sälja vidare, det är deras affärsidé. Samtidigt har de aktivt tillsammans med markägarna valt att inte ta några konflikter med de människor som motsätter sig projekteringen (intervju 5). Detta har lett till en bristande dialog upplever flera av de boende i Skärstadalen. En av mina intervjupersoner uttryckte det så här:

Hade det funnits en bättre dialog hade nog hela processen främjats, kanske hade parken anpassats eller flyttats till ett mer lämpligt ställe. Upplever att de (Kraftö) har dragit lite på sanningen i vissa situationer. Vilket har gjort oss lite extra uppmärksamma om att det här företaget inte alltid kör med rent mjöl i påsen.
(Intervju 2)

När dialogen från projektören uteblir växer oron hos flera av invånarna. Det sker i samband med den andra tillståndsansökningen, den om högre vindkraftsverk. De mest engagerade människorna bildar då tillsammans en grupp för att motarbeta en projektering. Detta var en grupp med människor från olika delar av området med olika bakgrund. En del av personerna i gruppen bor i en direkt närhet till de planerade vindkraftverken, andra en bit därifrån. Tillsammans anordnar den här gruppen ett organiserat motstånd mot vindkraft i Skärstadalen. Personen från intervju 2 betonar att gruppen inte är emot vindkraft i sig, utan ifrågasätter mer placeringen av en vindkraftspark just i Skärstadalen. Personerna bakom gruppen tyckte att det saknades någon som talar för invånarna i Skärstadalen. Därför försökte de genom den här gruppen nå ut till lokalbefolkningen för att ge dem en chans att bli hörda menar samma person.

En av jordbrukarna som utlovade sin mark till projektet medger att kommunikationen mellan projektör och invånare inte har varit perfekt. Markägarna bestämde tillsammans med projektörerna tidigt att de ville få igenom projektet så smidigt som möjligt. Därför valde de att föra en begränsad dialog med invånarna. Något som till en början fungerade bra, det fanns inget större missnöje när förslaget kom upp första gången. Det fanns några få som misstycckte, men inte alls lika många som idag. Flera av informanterna jag talade med visste inte ens om planerna. När de första idéerna sedan lades på is glömdes den eventuella vindkraftsutbyggnaden bort av en stor del av de boende i Skärstadalen. Mellan projektör och markägare fanns det dock ett fortsatt intresse att avsluta vad de hade påbörjat. När sedan den tekniska utvecklingen hade möjliggjort större och effektivare verk började de planera för en ny vindkraftspark. Projektörerna fortsatte med samma koncept, mindre dialog för en så effektiv process som möjligt berättar markägaren från intervju 5.

Huruvida en process är smidigare genom mindre dialog är starkt ifrågasatt (Liljenfeldt 2015). När jag pratade med markägaren förespråkade han mindre dialog för att undvika konflikter med invånarna. I efterhand när konflikterna uppstod ändå ångrar han att han inte tog dialogen med en gång. Framför allt för att han tycker sig se att en dialog faktiskt kunnat förenkla projekteringen. Nu är frågan så infekterad att en konstruktiv dialog är svårare. Problemet när dialogen inte är inkluderande för alla

parter inom vindkraftsprojekteringen är att processen inte blir lika legitim visar Liljenfeldt (2015) från liknande vindkraftsstudier.

Saknar processen legitimitet är det i sin tur ett uttryck för en bristande tillit till processen. Den bristande tillit som uppkommer vid farhågor gällande en eventuell vindkraftspark kan bygga på missvisande erfarenheter och ibland felaktigheter är svår för en projektör att hantera. Den bristande tilliten som uppkommer vid brist på kommunikation från projektörerna är däremot självförvållad. Mot bakgrund av tidigare forskning i ämnet kan vi i detta fallet härleda en del av den bristande tilliten till en brist i kommunikationen från Kraftös sida (Mels *et al.* 2010; Liljenfeldt 2015). När kommunikationen i sin tur brister upplever en del människor att processen inte är inkluderande.

Sammanfattningsvis kan vi tyda ett missnöje med hur kommunikationen från Kraftö har gått till. Missnöjet bidrar till en minskad tillit till projekteringen generellt vilket i sin tur leder till att flera av invånarna inte känner sig inkluderade. I nästa fortsätter diskussionen om huruvida processen upplevs som demokratisk.

Demokratisk process

Mina intervjuer visar genomgående att det finns en bristande tillit. Detta leder till att flera av de boende upplever att projekteringsprocessen inte varit inkluderande. Bland invånarna i Skärstadalen är det flera som understryker vikten av en *demokratisk process*. Man vill vara säker på att projekteringsprocessen följer de riktlinjer som finns, att projektörerna spelar med öppna kort och att alla har rätt till en åsikt i frågan. Det finns dock oenighet vad som är en demokratisk process. Vem har egentligen rätt att tycka till om varandet av en eventuell vindkraftspark eller inte. I en av mina intervjuer diskuteras detta:

Det finns ju folk från andra delar av Sverige som skrivit på den där protestlistan, det blir ju lite fel. Har förståelse för de som bor i den absoluta närheten och skriver på en sån där lista men inte för folk som inte bor här. Alla borde inte få ha en åsikt, framförallt inte de som inte ens bor här eller nyligen flyttade hit. (Intervju 5)

Citatet visar på att det finns en gemensam förståelse för att boende i den absoluta närheten av de tilltänka vindkraftverken har rätt till en åsikt. Protestlistan är ett exempel på när människor som inte bor i närheten uttrycker en åsikt. Protestlistor är en bra metod för att påverka politiker till att fatta beslut och fungerar därför bra för att möjliggöra en demokratisk process. Samtidigt är protestlistor möjliga för vem som helst att skriva under. Många namnunderskrifter i en protestlista mot vindkraft i Skärstadalen betyder automatiskt inte att en stor del av Skärstadalen är emot en

vindkraftsetablering. Det kan mer vara ett uttryck för att personerna bakom protestlistorna har gjort ett bra jobb med att samla in namn. Flera av namnen på protestlistan är dock på personer som bor i Skärstadalen. Människor som för inte allt för länge sedan var ovetande om att en vindkraftspark planerades. Till den här typen av människor har personerna bakom protestlistorna lyckats nå ut. Från intervjun med en av personerna från gruppen som arbetar mot vindkraftsparken:

Grunden till den här rörelsen var att vi ville bevara de värdena som vi tycker att Skärstadalen har, dvs där man har nära till natur, och skydda biotoper och värna om miljön. Det är det som har varit vår kärna hela tiden. Men också att låta folk få sin röst hörd. (Intervju 2)

För att nå ut till invånarna i Skärstadalen räcker det inte med att ställa sig emot vindkraftsparken. Det behövs sakliga argument och en förmåga till organisation. När jag pratar med en av de som var närvarande vid informationsmötet berättar hon vilket bra intryck personerna som organiserade mötet gav henne. De hade en bra presentation och svarade på frågor inte baserat på känsla utan på fakta. De gav en känsla av professionalitet (intervju 3). *Vi är inga rabiata trädskramare utan vill ge en mer nyanserad bild*, säger personen från intervju 2 och en av personerna ansvarig för informationsmötet. Två av personerna bakom informationsmötet är läkare, en annan av viktigare representanterna för näringslivet i bygden och en fjärde en lokalpolitiker. Det är människor som tillsammans ger ett förtroendeingivande intryck på invånarna i Skärstadalen framkommer under intervju 3.

Hur går det till när personerna motsätter sig en vindkraftsutbyggnad i Skärstadalen? För att svara på det undersöker vi närmare det sociala och det institutionella kapitalets roll. Flera studier har undersökt det sociala kapitalets roll för att skapa demokratiska samhällen. Till exempel har Putnam (1994) studerat skillnaderna mellan Norditalien och Syditalien, där det sociala kapitalet hålls fram som en viktig faktor. I liknande studier försöker Rothstein (2003) undersöka det sociala kapitalets roll för ett demokratiskt Sverige. Rothsteins studier visar att det sociala kapitalet inte ensamt skapar demokratiska samhällen. Det sociala kapitalet är i detta fallet viktigt för att organisera ett motstånd och nå ut till invånarna i Skärstadalen. I likhet med Rothsteins studier om demokratiska samhällen studerar Wolsink (2000) demokratiska processer. När man tittar på en projekteringsprocess ur projektörens synvinkel talar Wolsink om hur det institutionella kapitalet är det viktigaste för en enkel och smidig process (ibid.). Det är dock inte bara projektören som kan besitta ett högt institutionellt kapital, även de som påverkas av projekteringen kan ha ett högt institutionellt kapital. På så sätt kan det institutionella kapitalet användas även för de som motsätter sig en projektering.

Målet för gruppen emot vindkraftsparken är att övertyga politikerna i kommunen om att en projektering är fel, inte att övertala projektörerna. Lika viktiga är också då det institutionella kapitalets attribut vid en motsättning till en projektering. Bryter man ner det institutionella kapitalet i tre delar får man det politiska, det intellektuella samt det sociala kapitalet (Khakee 2002). Det politiska kapitalet sitter i det här fallet lokalpolitikern på. Det intellektuella kapitalet representeras av de två läkarna. Medan personen som var viktig i det lokala näringslivet representerar det sociala kapitalet. Vore de projektörer skulle de enligt Wolsinks (2000) teorier ha goda förutsättningar till att genomföra en smidig process. Istället har de i detta fall utnyttjat sina resurser till att motsätta sig en process.

Den bristande dialogen var en grogrund för misstroende. Detta misstroende *kapitaliserades* sedan genom den här gruppen när de motsätter sig projekteringen. De gör det med samma verktyg som projektören hade kunnat använda för att genomföra processen. Frågan vi ställer oss då blir vad som hade skett om dialogen var öppen och tydlig från början. Följden skulle kunna bli att den här gruppen aldrig kom att existera. Eller om den gjorde det så med ett betydligt mindre stöd. Detta tydliggör hur viktigt det är med en öppen dialog, inte minst ur projektörens perspektiv (Liljenfeldt 2015).

I det här avsnittet har de viktigaste aspekterna varit att se vad det är som gör att en process upplevs som demokratisk. Det diskuteras även hur invånarna i Skärstadalen har agerat för att motsätta sig projekteringen. Invånarna har med hjälp av vad Wolsink (2000) ser som ett medel för att genomföra projekteringsprocesser, det institutionella kapitalet, motsatt sig projekteringsprocessen. Mot bakgrund av detta undersöks hur synen på en vindkraftspark ser ut i nästa avsnitt.

Synen på vindkraft

Det nationella stödet för vindkraft är som tidigare nämnts stort i Sverige (Hedberg & Holmberg 2012). I det här avsnittet undersöker jag hur invånarna i Skärstadalen ser på vindkraft. Man kan dela invånarna in Skärstadalen i tre läger gällande vindkraft. De som är för, de som är emot och de som inte är särskilt engagerade överhuvudtaget. Vissa ser möjligheterna, medan andra ser begränsningarna. För att tydliggöra ett samband mellan hur inkluderande processen är och attityden till vindkraft är behöver vi förstå vad som underbygger invånarna i Skärstadalens attityder. I kommande avsnitt ser vi därför närmare på hur de boende i Skärstadalen betraktar en eventuell vindkraftsutbyggnad i form av möjligheter och begränsningar.

Vindkraftens möjligheter att gynna lokalsamhället

Förutom det vindkraften bidrar med på ett nationellt plan i form av en grön energiomställning ser även invånarna möjligheter lokalt. Under tiden byggnationen av vindkraft pågår kommer det att skapas en del arbetstillfällen. Även om inte invånarna i Skärstadalen är de som kommer att arbeta med byggnationen skapas det arbetstillfällen runtomkring. Arbetarna ska ha mat och logi, vilket kan ge en positiv effekt på lokalsamhället. De befintliga vägarna i skogen kommer att rustas upp ordentligt för att klara av att transportera de delar som behövs för ett vindkraftverk (Henningsson, *et al.* 2012). Därutöver kommer nya vägar att dras, vägar som kommer att öka tillgängligheten i området. I intervjun med en av markägarna:

Det främjar ju bygden också, vi får bättre vägar och så vidare.... Byggnationen främjar ju även bygden, det finns pengar man kan ansöka som ges till bygden (bygdepengen). De ska ju äta här i området under byggnationen, de kommer ju ge pengar till bygden. (Intervju 5)

Det kommer även vid en byggnation av vindkraft finnas möjlighet till att ansöka om en bygdepeng. Bygdepengen är ett medel för att öka vindkraftens lokala nytta med syfte att de lokala bygderna får ta del av en del av vindkraftens avkastning (Andersson 2014). Den kommer att kunna sökas av föreningar i närheten av det område där vindkraftverken står. Bygdepengen ger möjligheter till någon av de lokala idrottsklubbarna som redan idag har det tufft ekonomiskt. Men den kan också användas av de lokala fågelskådarkurserna. I dagsläget känner dock inte alla till möjligheten att ansöka om bidrag från bygdepengen, vilket stärker tesen ytterligare om en bristande kommunikation.

För markägarna innebär vindkraftverken en ekonomisk möjlighet som inte är jämförbar med att bruka skogen som de gör idag. Den markägaren jag talar med hävdar att de får ersättning för den faktiskt använda marken och utöver den får de fyra procent av vinsten som verken på deras mark genererar. Den procentuella vinsten leder till att markägarna är angelägna att verken ska vara så effektiva som möjligt. Från min intervju med en av markägarna:

Helt sjukt att politikerna lyssnar på dem som skriker högt, de är emot de elva verken, som skulle ge dubbel effekt jämfört med 14 verken som var lägre. Och de har godkänt de 14 första verken, men vi ska inte göra elva verk för att folk skriker. Och då ska man göra 14 stycken med mycket lägre kapacitet. Vilket borde störa folk mer, eftersom det är fler verk. (Intervju 5)

Markägaren är inte ensam om att tycka att idén om färre höga verk vore bättre. Även bland de personer som inte vill ha någon vindkraft i Skärstadalen finns det de som tycker att de större verken är att föredra. De menar att finns det en möjlighet att bidra till en grön elproduktion är det lika bra att göra det ordentligt. Markägarna får i en debatt likt denna vanligtvis motta en hel del kritik för hur de agerar mot resterande invånare, så även i denna. Vid det tidigare nämnda informationsmötet uttryckte sig en av deltagarna: *Ni säljer ut er själ!* Det finns även de som försöker att se det hela på ett mer nyanserat sätt. Ett exempel från en av intervjuerna:

Du som bodde i samhället har en syn på det hela medan jag som bor lite på landsbygden har en liten annorlunda, men de som är bönder så att säga, eller markägare, de lever ju av det här. De kan ju odla majs eller raps eller vad det nu är och betala räkningar med det, och kan de få upp ett vindkraftverk som genererar ett par hundratusen om året så är det klart inget snack om det. De är klart att det vill ha vindkraftverk då, och det får man ju ändå köpa. (Intervju 2)

Ovan citat visar även att det finns en mer förstående bild av markägarnas agerande. För markägarna är en vindkraftspark en möjlighet till ekonomisk lönsamhet. För att återkoppla till tidigare diskussioner tydliggör detta avsnittet sambandet mellan projekteringsprocessen och hur synen på vindkraft ser ut. Följden av projekteringsprocessen blir i det här fallet att den mellanmänniska tilliten (mellan markägare och boende) minskar. Markägarnas beslut påverkar dock så många fler än markägarna själva. Vad som är en möjlighet för markägaren kan vara en begränsning för någon annan. Det är också främst begränsningar de boende i Skärstadalen befarar när jag talar med dem om den eventuella vindkraftsparken, vilket snart leder oss in på nästa avsnitt.

Vindkraftens påverkan på Skärstadalens natur- och friluftsliv

För att se hur en vindkraftsetablering kan påverka området naturvärden behöver vi förstå vad det är för område vi befinner oss i. Faktum är att det är en del av biosfärområdet *Östra Vätterbranterna*. Ett biosfärområde utnämns av UNESCO med syfte att förbättra relationen mellan människa och natur. Biosfärorådet ska i sin tur främja insatser inom naturvård, samhällsutveckling samt forskning. Detta ska inte bestämmas genom centraliserade beslut, utan med hjälp av lokal samverkan (Östra vätterbranterna 2020).

Utöver att vindkraftsparken planeras i ett biosfärsområde ligger det i närheten av en sjö. Landsjön, som sjön heter, är för de boende i området mest sedd som en populär fiskesjö. Men för den fågelintresserade är sjön populär av andra anledningar. Här finns det exempelvis ett fågeltorn som är välbesökt av såväl lokala fågelintresserade

som mer långväga. För de fågelintresserade i området kan mycket av livet kretsa kring fågelskådning. En av de intervjuade berättar:

Jag som har hållit på med detta länge nu, har ju rutiner att vissa månader varje år tittar jag på vissa typer av fåglar... och det hoppas man ju kunna fortsätta med även i framtiden. (Intervju 1)

Vindkraftverken planeras i ett skogsområde sydöst om Landsjön. En skog som för en del används mindre än för andra. Den kan fungera som en plats för rekreation och flera av de som brukar vistas i skogen talar om den som en plats där man kan finna tystnad. Det finns andra som använder den för motion, såväl vandring som löpning och cykling är vanliga aktiviteter bland de boende. Även motionärerna talar om tystnaden i skogen, eller mer precist avsaknaden av mänskliga ljud. Detta framkommer under en av intervjuerna:

Det jag uppskattar med att vistas i skogen är främst tystnaden. Visst är det inte helt tyst i skogen heller, man hör ju fågelkvitter, rinnande vatten och annat sådant ljud. Men att undslippa ljudet från trafik, byggen och liknande, det är det jag verkligen uppskattar. (Intervju 3)

Detta är en tystnad som flera av de boende tror sig mista vid en projektering. En av anledningarna till att bosätta sig i Skärstadalen är just tystnaden menar flera av de boende i området. Den tystnaden har invånarna medvetet valt när de valde att bosätta sig här istället för i en stad. Det leder till en oro som finns både bland de som bor i de tilltänkta vindkraftverkens absoluta närhet och bland de som bor längre ifrån men rör sig mycket i området. En oro som under årens gång har övergått till osäkerhet. Eftersom förslaget om vindkraft kom till redan för flera år sedan har invånarna aldrig varit helt på det klara med hur det kommer att sluta. Även vistelserna i skogen idag blir påverkade av faktumet att det eventuellt ska byggas vindkraft där.

Ända sedan det blossade upp på nytt och jag fick reda på exakt var vindkraften skulle byggas har jag blivit allt mer emot hela etableringen. Redan idag när jag går mina promenadstråk igenom området där de tänker bygga, föreställer jag mig verken och hur de kommer förstöra det fina landskapet. (Intervju 1)

Det är inte bara de dagliga promenaderna som riskerar att påverkas av vindkraftverken. Vandringsleden John Bauerleden går igenom området och kommer beröras av en eventuell projektering. Faktum är att den kommer behövas lägga om då den går direkt i närheten av några av de tilltänkta verken menar en jag pratar med. Hela området beskrivs som viktigt för det rörliga friluftslivet. Det är inte bara boende i Skärstadalens direkta omgivning som rör sig i skogarna framkommer under intervju

1. Det kommer besökare från andra delar av kommunen för att röra sig och vistas i naturen.

Det är inte så att jag går hela leden varje dag, men vissa delar av den brukar jag använda för promenader... det är så lugnt och skönt område att promenera i. (Intervju 4)

Bilden av vindkraftens roll i naturen är delad. Det finns de som tycker att vindkraftverken är stora, onaturliga och förstör den traditionella idylliska landskapsbilden. Samtidigt som det finns de som tycker att vindkraftverken symboliserar en modern bild av landskapet. En bild där vindkraftverken representerar ren och fossilfri energi. En av personerna som inte bor i vindkraftsparkens absoluta närhet utan en bit därifrån:

Vindkraft kan vara störande för ögat rent estetiskt, det låter jag vara osagt. Tycker det är fult, men finns dom som tycker det fint också. (Intervju 4)

Det är tydligt att det finns en oenighet i frågan bland invånarna i Skärstadalen. Oenigheten finns dock inte bara mellan människorna även hos individen. Eftersom vindkraften generellt är en uppskattad energikälla och ses av de flesta som någonting positivt framförallt ur ett klimatperspektiv, leder den till inre konflikter hos flera av invånarna. Det finns de som inte direkt förespråkar att vindkraftverken ska byggas här, men som samtidigt försöker se det hela ur ett större perspektiv.

Eftersom Jönköpings kommun säger nej till all vindkraft som på något vis kan störa människor, nej till utbyggnad av vindkraft i naturreservat eller områden som anses ha höga naturvärden eller är orörda samt så kallade tysta områden så måste man ställa frågan?! Var i Jönköpings kommun ska vi ha vindkraft? (Från facebookgruppen Vi som bor i Skärstad med omnejd)

Samtidigt som andra kommuner bygger ut vindkraftsparker eller satsar på andra klimatlösningar sticker det i ögonen på vissa av invånarna. De vill vara med och bidra, dra sitt strå till stacken. Även om de egentligen inte skulle vilja ha några vindkraftverk i skogen där de bor, känner de att det är vad som behövs. De menar att egot måste läggas åt sidan och att uppoffringar måste göras för att kunna bidra till en utveckling i rätt riktning. Här en del av ett inlägg i den lokala facebookgruppen:

Om vi förstår allvaret i de svåra situation som vi befinner oss i och de svåra utmaningar som vår värld står inför och om vi värnar om kommande generationers möjlighet till ett drägligt liv på den här planeten, Då måste vi lägga vårt ego åt sidan och dra vårt strå till stacken.

Då har vi inget val, utan får helt enkelt vänja oss vid att se vindkraftverken som en naturlig del i landskapsbilden precis som alla mobilmaster. (Från facebookgruppen Vi som bor i Skärstad med omnejd)

Giddens (1996) skriver att våra attityder till saker och ting präglas av vår tillit eller bristen av tillit. Samtidigt är tilliten i sin tur påverkad av tidigare erfarenheter och intryck från såväl expertis som lekmän. I detta fall kan det innebära att om vi läser mycket om negativa konsekvenser vid vindkraftprojekteringar sjunker vår tillit till en vindkraftprojektering. I vissa fall kan det räcka med att några få personer har dåliga erfarenheter från en viss typ av projekt. Vilket kan få konsekvenserna att en hel grupp av andra människor misstror liknande projekt. Liknande situationer uppstår vid andra farhågor man har gällande vindkraft. I nästa avsnitt går vi igenom två exempel av detta.

Vindkraftverkens ljus- och ljudpåverkan

En av de frekvent vanliga farhågorna när det gäller vindkraft är den eventuella ljud- och ljuspåverkan. Vindkraftens ljuspåverkan var för flera av invånarna en nyhet till för några år sedan. Då byggdes det en vindkraftspark på andra sidan Vättern, vilken syns tydligt från stora delar av Skärstadalen. Eftersom vindkraftsparken ligger i närheten av en flygplats blinkar det under kvälls- och nattetid från verken för att varna flygtrafiken. Ett blinkande ljus som på långt håll uppfattas som störande av flera boende, och därför skrämmer dem. Ett exempel från en av intervjuerna:

Jag har alltid tyckt att vindkraft är en bra energikälla och jag tycker inte att de är fula i sig men att de ger ifrån sig ett så starkt blinkande ljus, som de gör vid mörkrets inbrott, visste jag inte förrän de på andra sidan Vättern byggdes. Tänk vilket ljus de ger ifrån sig på nära håll! (Intervju 1)

Innan vindkraftsparken på andra sidan Vättern byggdes var inte rädslan för ljuspåverkan lika stor medger en del av de boende i Skärstadalen. Nu är farhågorna om de blinkade ljusen en av de mer framträdande. Vad många glömmer bort är anledningen till de blinkade ljusen. Det finns ingen flygplats i närheten av Skärstadalen och några reguljära flyglinjer i närheten finns det heller inte. Följden blir att verken i Skärstadalen inte kommer blinka lika frekvent som verken på andra sidan sjön. Denna information finns att tillgå i samrådsunderlagen, men denna information når inte ut till alla. Går vi tillbaka till föregående avsnitt skulle detta kunna vara ännu ett exempel på bristande kommunikation. Samtidigt går det att hävda att informationen visst finns där, bara man letar efter den. Vad någon ser som bristande kommunikation, kan någon annan se som tydlig kommunikation. En av de jag personer pratar med:

Vindkraften på andra sidan Vättern ligger precis vid en flygplats, därför blinkar de ofta när det är mörkt. De som eventuellt ska byggas här kommer inte behöva blinka alls lika ofta. Ändå rasar folk över att blinkade ljus kommer vara störande. Det som oroar mig är hur lätt folk har att påstå saker utan att kolla upp om det stämmer.

(Intervju 5)

Uppenbarligen leder det till problem när människor blir oroad över blinkade ljus från vindkraftverken samtidigt som andra människor anser att oron är obefogad. Olikheterna hur människorna ser på blinkande ljus som ett problem kan ha flera orsaker. Delvis beror det på subjektiva föreställningar om hur störande ett blinkade ljus faktiskt är. Delvis beror det på att informationen i många fall kan vara bristande, eller i vissa fall viljan att leta efter information. Det blir problematiskt när båda parter anser sig ha rätt i hur det egentligen ligger till. I slutändan brukar båda parter ändå vara delvis rätt ute.

Detta är en viktig pusselbit för att undersöka min frågeställning eftersom den visar ett samband på hur inkluderande projekteringsprocessen upplevs samt hur synen på vindkraft ser ut. Om projektören förde en tydligare kommunikation och inkluderade de boende under hela processen skulle synen på de blinkade ljusen kanske vara annorlunda.

Det är en liknande situation när jag frågar efter eventuella ljudpåverkningar från vindkraften. För det första finns det två olika typer av ljud när det gäller vindkraft. Dels det ljudet som vår hörsel uppfattar som "vanligt ljud", dels de ljud som är på en annan frekvens, det lågfrekventa ljudet. Det senare ljudet uppfattar vi inte men kan ändå vara skadligt och öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar och liknande menar informanten från intervju 2. Huruvida detta stämmer eller inte är irrelevant, det relevanta är att det används som ett argument av informanten. Detta är någonting som saknas i rapporter, där man främst fokuserar på mätbara ljud. Samma informant är öronläkare och därför insatt i ämnet. Han ser det problematiska med att rapporterna utelämnar de ljud vi ej kan mäta och därför lämnar en hälsofara oupplyst. Där behöver projekteringsbolaget ta ett större ansvar då kommunen inte har vetskap om detta och arbetar utefter de förordningar som finns.

Folk följer ju planer och förordningar men det är inte alltid att beskrivningarna om vad som ska ingå i en ansökan alltid räcker till. Då blir ju ansökan "godkänd" men tack vare mitt yrke så vet man att det finns mer farligheter än de inom ansökans ramar. Tror att kommunen har jobbat efter sina ramar, bara att de inte har haft hela bilden klar för sig. (Intervju 2)

Samtidigt finns det de som tycker att vindkraftens ljudpåverkan inte är särskilt stor. Framförallt gällande de mätbara ljuden. Det finns de som tror att ljudpåverkan

grundar sig till större del i oro än på fakta. Det finns riktlinjer projektörerna behöver följa gällande ljudnivåer och följs dessa riktlinjer borde inte ljudnivån vara högre här än på de andra vindkraftsparkerna runt om i Sverige. Det leder oss än en gång in på hur kommunikationen från projektörerna inte ger svar på frågorna de boende i Skärstadalen ställer.

Motsättningarna i ljus- och ljudpåverkan vid etablering av vindkraftsparker liknar de jag nämnde i föregående avsnitt om naturpåverkan. De kan delvis förklaras med begreppet tillit. I detta fall är tilliten till ett expertsystem högre bland de personer som litar på den miljökonsekvensbeskrivning och de rapporter som ligger till grund för projekteringsstillståndet. Vår tillit till expertis och vetenskap är stor och en viktig pusselbit för att skapa legitimitet för samhället menar Giddens (1996). Det är den tilliten som öronläkaren saknar när han ifrågasätter grundligheten i rapporterna.

Oron som ligger bakom det blinkande ljuset ett vindkraftverk kan ge ifrån sig behöver inte grunda sig i en bristande tillit till ett expertsystem. Den oron är en konsekvens av en hög tillit mellan människorna som delar oro. När människor i ens absoluta närhet, till de man hyser stor tillit, börjar att oro sig sprider sig oron snabbt till en själv. När tilliten till människorna i ens närhet är hög liknar det tilliten till ett expertsystem (Giddens 1996). Följderna blir att personer som till en början inte alls oroade sig för en vindkraftspark, oroar sig för det idag. Detta eftersom personer i deras närhet oroar sig och den oron sprider sig till dem själva.

För att sammanfatta synen på vad en eventuell vindkraftspark kan innebära för Skärstadalen ser vi hur tilliten till olika expertsystem påverkar attityden hos invånarna. Även den mellanmänniska tilliten påverkar synen på vindkraften i form av möjligheter och begränsningar. Vi ser slutligen även ett samband mellan hur inkluderande projekteringsprocessen upplevs samt hur synen på vindkraft är. Detta exemplifieras genom hur attityden möjligen har påverkats negativt av att processen inte har varit inkluderande.

Sammanfattning

I den här uppsatsen har jag undersökt sambandet mellan attityden gentemot vindkraft på lokalt plan och hur inkluderande projekteringsprocessen upplevs vara. Jag har genom ett pågående fall från Skärstadalen försökt tydliggöra en relation mellan dessa två. Eftersom fallet är pågående finns inget facit för hur det slutar.

Under avsnittet om den bristande dialogen är tillit ett centralt begrepp. Vi urskiljer ett samband mellan skral kommunikation och låg tillit till projektören hos en del av invånarna. Samtidigt ser vi hur denna tillit påverkar invånarnas syn på vad en

vindkraftspark kan innebära för dem. Flera av anledningarna till att vindkraftsparken ses som en begränsning grundar sig en bristande tillit, oavsett om det gäller farhågor som ljud-, ljus- eller naturpåverkningar. Begreppet har sedan belyst ett samband mellan kommunikationen från projektör och invånarnas syn på en vindkraftspark. Är tilliten till projektören låg påverkar detta i sin tur invånarnas syn på en vindkraftspark. Följden blir att projekteringsprocessen kan upplevas som odemokratisk.

Jämför vi studien med hur tidigare studier om vad som gör processer legitima ser vi likheter. Framförallt Wolsinks (2000) teorier om institutionellt kapital styrker relationen mellan nivån av tillit till projektör och hur inkluderande processen är. Undersökningen visar också att Wolsinks teorier om det institutionella kapitalet är applicerbara för de som motsätter sig en process. Det institutionella kapitalet exemplifieras i undersökningen av en grupp människor med dels högt förtroende hos invånarna i Skärstadalen, dels högt förtroende hos lokalpolitikerna. Följden blir att förslaget om en vindkraftspark med högre verk röstas ner i kommunfullmäktige.

Denna uppsats har visat på några områden som är värda att studera vidare. Framförallt visar den hur viktig en bra kommunikation är för att invånarna ska uppleva en projekteringsprocess som legitim. Eftersom antalet vindkraftsparker i Sverige förväntas öka kommer situationer likt den i denna studie att uppstå. För att i framtiden bättre urskilja ett samband mellan hur inkluderande en projekteringsprocess och synen på vindkraft är rekommenderas att studera befintliga vindkraftsparker. Följden blir då att vi kan urskilja verkliga konsekvenser av en projektering, inte bara förningar. Detta kan leda till smidigare projekteringar med en större legitimitet. Ett annat sätt att belysa relationen är genom studier med större empiriskt underlag.

Referenslista

Litteratur

- Ahlen, I. (2010). Vindkraft kräver hänsyn till fauna och känslig natur. *Kungliga Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift*, 2010(3): 22-27
- Giddens, A. & Retzlaff, J. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hajer, M., Hajer, M.A., Wagenaar, H., Goodin, R.E. & Barry, B. (2003). *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge University Press.
- Hedberg, P. (2014). ”Svenska folkets åsikter om vindkraft”, i Bergstöm A, Weibull, L & Oscarsson, H (red), *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet.
- Hedberg, P & Holmberg, S. (2012). *Åsikter om energi och Kärnkraft*. Göteborg: SOM-institutet.
- Henningsson, M., S. Jönsson, et al. (2012). *Vindkraftens påverkan på människors intressen*. Stockholm, Naturvårdsverket.
- Khakee, A. (2002). Assessing Institutional Capital Building in a Local Agenda 21 Process in Göteborg. *Planning Theory & Practice*, vol. 3 (1), ss. 53–68 Taylor & Francis.
- Kvale, S., Brinkmann, S. & Torhell, S.-E. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljenfeldt, J. (2015). Legitimacy and Efficiency in Planning Processes—(How) Does Wind Power Change the Situation? *European Planning Studies*, vol. 23 (4), ss. 811–827
- Mels, S., Aronsson, L., Sverige, Naturvårdsverket & Vindval (Program) (2010). *Planering och kommunikation kring vindkraft i havet: en studie av lokala förankringsprocesser*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Persson, J., Fernqvist, F., Sveriges lantbruksuniversitet & Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap (2016). *Socioekonomiska konsekvenser av vindkraftsetablering och tillämpningen av vindbonus en kunskapssammanställning*. Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R.D., Leonardi, R. & Nanetti, R.Y. (1994). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förl.
- Teorell, J. & Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara : samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber.
- Wizelius, T. (2015). *Vindkraft i teori och praktik*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Wolsink, M. (2000). Wind power and the NIMBY-myth: institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable energy*, vol. 21 (1), ss. 49–64 Elsevier.

Annat material

- Folkhälsomyndigheten (2020). Covid-19. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/> [2020-05-25]
- Jönkopings kommun (2020) *Unescos Biosfärområden*. Tillgänglig: <https://www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunfakta/statistikochutredningar/statistikdatabas.4.74fef9ab15548f0b800894.html> [2020-04-08]
- Hela Sverige. (2014) *Vindkraftens lokala nytta*. S.3. 15. Maj 2014. Tillgänglig: https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/Skrifter/Bygdepengar_Vindens_aaterbaering_sid_1-12__3_.pdf [2020-05-12]
- Kraftö Vind. *Lyckås*. Tillgänglig: <https://kraftovind.se/projekt/lyckas/> [2020-05-14]
- Nationalencyklopedin. *Kommunalt veto*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kommunalt-veto> [2020-03-31]
- Nationalencyklopedin. *Socialt kapital*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/socialt-kapital> [2020-04-15]
- Regeringskansliet (2018). *Sverige ska bli ett fossilfritt välfärdsland*. *Regeringskansliet*. [Text]. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/artiklar/2018/04/sverige-ska-bli-ett-fossilfritt-valfardsland/> [2020-04-23]
- SOM-institutet (2010) *Om SOM*. Tillgänglig: https://som.gu.se/om_som [2020-05-25]
- Svensk vindenergi (2017) *Remissvaren ger tydligt stöd för att upphäva vetot – Vindkraft*. Tillgänglig: <https://svenskvindenergi.org/komm-fran-oss/remissvaren-ger-tydligt-stod-for-att-upphava-vetot> [2020-04-01]
- Svensk vindenergi (2020) *Statistik*. Tillgänglig: <https://svenskvindenergi.org/statistik/2017-3> [2020-04-08]
- SVT (2020) *Vindkraftssatsning i Skärstad kan stoppas*. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/vinkraftsatsning-i-skarstad-kan-stoppas> [2020-05-28]
- Sörmlands nyheter, SN. (2016) *Fördelar och nackdelar med vindkraft*. Tillgänglig: <https://sn.se/nyheter/fordelar-och-nackdelar-med-vindkraft-sm4690353.aspx> [2020-06-03]
- Östra vätterbranterna (2019) *Unescos Biosfärområden*. Tillgänglig: <https://www.ostravatterbranterna.se/unesco-biosfaromrade/> [2020-04-08]

Bilaga 1

Intervjuappendix

Intervjuperson 1: Man, 40-årsåldern, bor i Skärstad. Uppvuxen i Jönköping och bott där han bor nu i 10 år. Ser sig som en naturmänniska och har ett intresse för fågelskådning.

Intervjuperson 2: Man 30-årsåldern, kommer inte härifrån men uppvuxen på landet. Bor utanför Kaxholmen. Bott där i 4 år nu. Lever aktivt liv i närområdet. En av personerna som aktivt arbetar mot en vindkraftspark.

Intervjuperson 3: Kvinna 50-årsåldern, bor i Kaxholmen. Inte härifrån ursprungligen men uppvuxen på landet. Bott här i 20 år. Promenerar mycket i skogen.

Intervjuperson 4: Man 60-årsåldern, Bor utanför Skärstad. Född och uppvuxen här, bott där han bor nu i snart 30 år. Jägare och naturintresserad.

Intervjuperson 5: Man i 30-årsåldern, bor utanför Kaxholmen. Född och uppvuxen här. Bonde och markägare till en del av marken där vindkraften planeras (totalt finns fyra markägare).